

План 7

Тема: Особливості відмінювання та правопису іменників

Мета: поглибити знання про відмінювання та правопис іменників; удосконалити уміння їх практичного відмінювання; навчити доречно використовувати форми звертання в документах.

1. Особливості відмінкових закінчень іменників:
  - а) чоловічого роду другої відміни в родовому відмінку однини;
  - б) чоловічого роду другої відміни в давальному відмінку однини;
  - в) правопис закінчень власних та загальних назв у кличному відмінку та при звертанні.
2. Особливості відмінювання складних іменників.
3. Правопис складних іменників.
4. Протокол. Витяг з протоколу.

Основна література: 1-12.

Додаткова література: 1-3, 5-6, 8-15, 18-26.

1. Особливості відмінкових закінчень іменників:

а) чоловічого роду другої відміни в родовому відмінку однини

У родовому відмінку однини іменники другої відміни залежно від лексичного значення (істота або неістота, конкретний або абстрактний тощо) мають закінчення *-а(-я)*, або *-у(-ю)*.

Закінчення *-а* (у твердій та мішаній групах), *-я* (у м'якій групі) мають:

1. Назви осіб, власні імена, прізвища, назви міфічних осіб; персоніфіковані предмети та явища: *бакалавра, Івана, студента, лісовика, фізика, Юрія, хлопчика, Мороза, Вітра*.

2. Назви органів, частин тіла людини й тварини: *живота, зуба, носа, шлунка, ліктя, суглоба, хребта, пальчика, скелета* (але *мозку, стравоходу*).

3. Назви тварин: *верблюда, індика, півня, тигра, сокола*.

4. Назви дерев і квітів: *апельсина, банана, береста, бука, каштана, дубка, едельвейса, гладіолуса* (але *бузку, очерету, щавлю, ранету, ячменю*).

5. Назви конкретних предметів (назви предметів побуту, назви одягу і взуття, назви виробів із борошна, назви церковних реалій тощо): *трактора, двигуна, ножа, дивана, стільця, піджака, плаща, пояса* (елемент одягу), *черевика, чобота, батона, рогалика, калача, вівтаря, іконостаса*. Залежно від наголосу варіативні закінчення (*-а/-я* та *-у/-ю*) можуть мати іменники: *стола́ (сто́лу), моста́ (мо́сту), паркана́ (паркáну), плота́ (плóту), полка́ (по́лку), двора́ (дво́ру), гурта́ (гурту)*.

6. Назви мір довжини, відрізків часу, днів тижня і місяців, маси, числові одиниці, назви грошей: *дюйма, метра, кілометра, гектара, дюйма, кілограма, липня, листопада* (*листопаду* – процес), *четверга, січня, місяця* (але *року, кварталу, ранку, віку*), *мільйона, франка, юаня, долара*.

6. Назви технічних реалій, машин та їх деталей: *автобуса, комбайна, двигуна, кузова, мотора, дизеля, комп'ютера, потяга, трактора, трамвая, поршня, ескалятора, літачка*.

7. Назви житлових приміщень, сільськогосподарських і технічних будівель та їхніх частин, архітектурних деталей: *барака, димаря, комина, флігеля, вітряка, вулика, багета, балкона, карниза, пандуса, тамбура, акведука* але: *підмурку, покою, передпокою, фундаменту, даху, вокзалу* тощо.

8. Терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їх частини, математичні, лінгвістичні поняття: *атома, сегмента, інтеграла, вектора, ромба, синуса, катода, інтеграла, кварка, коефіцієнта, конуса, афікса, префікса, суфікса*.

9. Українські за походженням безафіксні та суфіксальні слова-терміни: *відмінка, чисельника, променя, трикутника, відрізка, додатка, іменника* (але *виду, роду, складу, способу, стану*).

10. Географічні назви:

- назви населених пунктів (міст, сіл тощо) із суфіксами **-ськ-, -цьк-, -ець-**: *Вільнянська, Луцька, Кременця, Марганця, Трускавця, Хмельницька, Скадовська*;

- назви з елементами **-бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-, -фурт-**: *Страсбурга, Ужгорода, Миргорода, Нікополя, Борисполя, Тернополя, Ямполь, Житомира, Ярослава, Франкфурта*;

- назви населених пунктів із суфіксами присвійності **-ів- (-їв-), -ев- (-єв-), -ов-, -ин- (-ін-), -ач-, -ич-**: *Києва, Львова, Харкова, Ходорова, Яворова, Батурина, Пирятин, Святошина, Снятина, Бахмача, Гадяча, Галича, Дрогобича*;

- назви річок із наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі: *Дніпра, Дністра, Збруча, Псла, Дінця, Інгульця*;

- деякі географічні назви з наголосом на корені: *Бреча, Вівка, Довжика, Малого Куяльника, Салгіра, Свіжа, Смотрича*.

11. **Примітка.** У складних назвах населених пунктів іменник зберігає властиве йому в загальному значенні закінчення: *Кривого Рогу* (*ріг – рогу*), *Холодного Яру* (*яр – яру*), *Зеленого Гаю* (*гай – гаю*), *Кам'яного Броду* (*брід – броду*), *Нового Саду* (*сад – саду*), *Старого Криму* (*Крим – Криму*), *Широкого лану* (*лан – лану*).

12. Іменники чоловічого роду із закінченням **-о** в родовому відмінку однини набувають закінчення лише **-а** (у твердій та мішаній групах), **-я** (у м'якій групі): *батька, Павла, Сидоренка, Стерненка, Франка, Шевченка, Беня*.

Закінчення **-у** (у твердій та мішаній групах), **-ю** (у м'якій групі) мають:

1. Абстрактні іменники:

- назви якостей і властивостей: *патріотизму, ліризму, героїзму*;

- назви почуттів, хвороб: *грипу, болю, сну, авітамінозу, опіку, кашлю*;

- почуття, стан, дія, процес, властивість, явища суспільного життя, загальні поняття тощо: *болю, подиву, гуманізму, референдуму, страху, експерименту, досліджу, розуму, характеру, гаймориту, заробітку, імпульсу, (але ривка, стрибка, стусана, парадокса)*;

- назви філософських, літературознавчих та інших наукових понять: *агностицизму, дисонансу, догматизму, акту, достатку, екскурсу, експорту, евфемізму, стилю, сюжету, жанру, епосу, міфу, образу, фарсу, ідеалу, сорту, способу, феномену (явище), фрейдизму, хисту* та ін.;
- назви явищ природи: *вихору, вітру, граду, грому, дощу, землетрусу, морозу, смерчу, туману, холоду, циклону, листопаду*, але *Вітра, Мороза*;
- назви віртуальних (соціальних та ін.) мереж: *інстаграму, телеграму, фейсбуку, ютубу* і под.

2. Іменники на позначення сукупності істот: *батальйону, взводу, електорату, корпусу* (військове з'єднання), *ордену* (чернеча громада), *оркестру, полку, хору* (але з наголосом на останньому складі *табуна́*) або неістот:

- дерев, кущів: *гаю, лісу, саду* (але *садка*), *чагарнику*;
- трав'янистих рослин: *барвінку, бузку, гороху, звіробою, кропу, очерету, щавлю, ячменю* (але *вівса*);
- предметів побуту: *одягу, реманенту, товару*;
- сортів плодових дерев: *ранету, ренклоду* та ін.

3. Іменники на позначення установ, закладів, організацій та їхніх підрозділів, об'єднань держав та ін.: *банку, гуртожитку, деканату, коледжу, кемпінгу, маркету, пансіонату, факультету, тресту, комітету, штабу, технікуму, блоку*, але *блока* (механізм або камінь).

4. Назви спортивних ігор і танців: *альпінізму, бадмінтону, баскетболу, бейсболу, біатлону, боксу, волейболу, гандболу, гольфу, дайвінгу, серфінгу, футболу, хокею; вальсу, краков'яку, танцю*, але: *гопака, козачка* (танець), *серфінга* (спортивне знаряддя).

5. Назви просторових понять та їхніх різновидів: *байраку, валу, лиману, лугу, майдану, току, всесвіту, рангу, світу, степу, краю*, але: *горба, хутора*.

6. Назви різних споруд і будинків, зокрема й військових, приміщень та їхніх частин, різних просторових комунікацій: *будинку, вокзалу, гуртожитку, танку, даху, заводу, залу, замку, інтернату, каналу, коридору, метрополітену, палацу, паранету, підвалу, поверху, сараю, фасаду, штабу*, але (переважно з наголосом на закінченні): *бліндаж́а, гараж́а, курен́я, млин́а, саж́а, хлів́а*.

7. Речовинні іменники: *азоту, асфальту, бальзаму, борщу, воску, гіпсу, граніту, йоду, квасу, льоду, меду, пароху, алюмінію, водню, вуглецю*, але: *білќа, хліба* (конкретний іменник).

8. Більшість префіксальних іменників із різними значеннями (крім назв істот): *випадку, вислову, відбою, відгуку, заробітку, запису, побуту, поштової, прибутку, прикладу, проводу* (дріт), *усміху, успіху*.

9. Більшість складних безсуфіксних слів (крім назв істот): *водогону, газогону, телецентру, телефільму, трубопроводу, живопису, родоводу, рукопису, суходолу*, але: *електровоза, пароплава, теплохода, паровоза*.

10. Назви населених пунктів, які не мають суфіксів, можуть мати варіативні закінчення: *Амстердаму і Амстердама, Гомелю і Гомеля*,

Ліверпулю і Ліверпуля, Лондону і Лондона, Мадриду і Мадрида, Парижу і Парижа, Чорнобиллю і Чорнобиля.

11. Назви річок із ненаголошеним у родовому відмінку закінченням: *Бугу, Дону, Дунаю, Нілу, Стрию, Рейну.*

12. Назви озер, гір, островів, півостровів, країн, областей і т. ін.: *Байкалу, Світязю, Сивашу, Алтаю, Ельбрусу, Паміру, Уралу, Кіпру, Криту, Родосу, Алжиру, Афганістану, Ватикану, Єгипту, Іраку, Ірану, Китаю, Тайваню, Гонконгу, Донбасу, Ельзасу, Мічигану, Кавказу, Карабаху.*

У багатозначних словах і омонімах закінчення родового відмінка визначається значенням: *Алжира* (місто) – *Алжиру* (країна), *Кизила* (місто) – *кизилу* (рослина), *Рима* (місто) – *Рима* (країна), *Нью-Йорка* (місто) і *Нью-Йорку* (штат), *листопада* (місяць) – *листопаду* (процес), *пояса* (предмет) – *поясу* (просторове поняття), *каменя* (окремий предмет) – *каменю* (матеріал), *блока* (частина споруди машини) – *блоку* (об'єднання), *лома* (інструмент) – *лому* (брухт), *елемента* (деталь) – *елементу* (абстрактне), *акта* (документ) – *акту* (дія), *алмаза* (коштовний камінь) – *алмазу* (мінерал), *апарата* (прилад) – *апарату* (установа), *бала* (одиниця вимірювання) – *балу* (святковий вечір), *блока* (частина споруди, машини) – *блоку* (об'єднання держав), *вала* (деталь машини) – *валу* (насіп), *дзвона* (інструмент) – *дзвону* (звук), *елемента* (конкретне) – *елементу* (абстрактне), *звука* (термін) – *звуку* (процес), *імейла* (поштова електронна скринька) – *імейлу* (система електронної пошти), *каменя* (одиничне) – *каменю* (збірне), *клина* (предмет) – *клину* (просторове поняття), *корпуса* (тулуб) – *корпусу* (сукупне), *листа* (одиничне) – *листу* (збірне), *листопада* (місяць) – *листопаду* (процес), *органа* (частина тіла) – *органу* (установа), *оригінала* (особа) – *оригіналу* (документ), *папера* (документ) – *паперу* (матеріал), *потяга* (поїзд) – *потягу* (почуття), *пояса* (предмет) – *поясу* (просторове поняття), *рахунка* (документ) – *рахунку* (дія), *соняшника* (рослина) – *соняшнику* (насіння), *телефона* (апарат) – *телефону* (вид зв'язку), *терміна* (слово) – *терміну* (строк) і т. ін.

б) чоловічого роду другої відміни в давальному відмінку однини

При відмінюванні іменників II відміни однини найбільше помилок виникає при утворенні форми давального відмінка однини чоловічого роду. Це пов'язано з тим, що ці іменники можуть мати паралельні форми закінчення: *-у, -ю* і *-ові, -еві, -єві*: *декану і деканові, батьку і батькові, Петру і Петрові, адвокату і адвокатові, секретарю і секретареві, Шевченку і Шевченкові, Франку і Франкові, добродію і добродієві.*

Потрібно запам'ятати такі правила вживання форми давального відмінка однини іменників другої відміни чоловічого роду.

1. Коли в тексті вжито поряд кілька іменників чоловічого роду у формі давального відмінка однини, то для уникнення одноманітних відмінкових закінчень потрібно спочатку використовувати закінчення **-ові, -еві (-єві)**, а тоді – **-у (-ю)**: *Іванові Степановичу Яценку, Степаненкові Олесю Матвійовичу, добродієві адвокату, панові президенту, директорові*

Сергійчуку В.П., прокуророві Івчуку П.А., секретареві В. Степаненку, студентові-математику.

2. Для уникнення двозначності в тексті документа при використанні збірних та абстрактних іменників, які мають однакові закінчення в Р. та Д. відмінках (-у), слід вживати в давальному відмінку закінчення **-ові, -еві, -єві**. Наприклад: *допомога колективу* (це Р. чи Д. в.); *допомога заводу* (коли допомагає завод – Р. в.) і *допомога заводові* (коли допомагають заводові – Д. в.); *побажання відділу* (бажають комусь) і *побажання відділові* (бажають їм). Зважаючи на такі обставини, у діловому мовленні рекомендовано використовувати форми **-ові, -еві, -єві**, особливо в тих випадках, коли вони позначають назви істот, осіб за фахом чи родом занять.

3. Тільки закінчення **-у(-ю)** мають:

- іменники середнього роду: *святу, селу, прізвищу, знаряддю, обличчю, роздоріжжю, сонцю, умінню*, але деякі з них можуть мати паралельні форми **-у, -ю** та **-ові, -еві**: *лиху – лихові, місту – містові, озеру – озерові, серцю – серцеві*; також паралельні закінчення мають іменники середнього роду із суфіксом **-к-**, що означають недорослих істот (*дитятку – дитяткові, немовлятку – немовляткові, ягнятку – ягняткові* і под.);
- власні назви на **-ів, -їв, -ов (-ев, -єв), -ин (-ін, -їн)**: *Львову, Харкову, Києву, Батурину, Каневу, Чернігову*.

в) правопис закінчень власних та загальних назв у кличному відмінку та при звертанні.

Звертання – це слово або сполучення слів, що називає особу (рідше предмет), до якої звертаються. Укладаючи документ, який потребує звертання до особи (листи, запрошення, оголошення тощо), потрібно вживати іменники в кличному відмінку. У кличному відмінку однини іменники – власні й загальні назви – можуть мати закінчення **-о, -е, -є, -у, -ю**. Вибір закінчення залежить від роду, відміни та групи відмінювання іменника.

1. У кличному відмінку однини іменники першої відміни мають закінчення **-о, -е, -є, -ю**:

а) **-о** властиве іменникам твердої групи: *Галино, Катерино, Миколо, сестро, дівчино, Солохо*;

б) **-е** набувають іменники м'якої та мішаної груп: *Насте, Мотре, Катре, Усте, воле, відміннице, душе, земле, круче*, а також *Ілле*;

в) **-є** – іменники м'якої групи після голосного, м'якого знака та апострофа: *надіє, Маріє, мріє, Соломіє, Софіє, Дар'є*.

г) **-ю** мають деякі пестливі іменники м'якої групи: *бабусю, Галю, доню, Катрусю, Лесю, Марусю, матусю, Соню, Олю, Наталю, Галю, Нелю*.

2. Іменники другої відміни у кличному відмінку закінчуються на **-у (-ю), -е**.

2.1. Закінчення **-у** мають:

а) іменники твердої групи, зокрема із суфіксами **-ик, -ок, -к(-о)**: *начальнику, Петрику, робітнику (і робітнице), синку, батьку, дядьку, Іванку*;

б) іншомовні імена з основою на **г, к, х** і деякі іменники мішаної групи з основою на шиплячий приголосний (крім **ж**): *погоничу, слухачу, відповідач, товаришу, Людвігу, Джеку, Жаку, Фрідріху, Генріху*, а також іменники *діду, сину, тату*;

2.2. Закінчення **-ю** мають іменники м'якої групи: *Андрію, Аркадію, Віталію, Василю, Геннадію, водію, лікаря, секретарю, Ігорю, Лазарю*.

2.3. Закінчення **-е** мають:

а) безсуфіксні іменники твердої групи: *Богдане, Боже, друже, козаچه, орле, пане, Олеже (й Олегу), Петре, после, Степане, чумаче*;

б) іменники м'якої групи із суфіксом – **ець**: *кравче, хлопче, шевче* (але переважно: *бійцю, українцю, німцю, кубинцю, фахівцю, чужинцю* та ін.); в окремих іменниках можливі варіанти: *повстанцю і повстанче, умільцю і умільче*.

в) деякі іменники мішаної групи, зокрема власні назви з основою на **ж, ч, ш, дж** і загальні назви з основою на **р, ж**: *друже, стороже, Доббуше, тесляре, Несторе, Петре, маляре, прокуроре, міністре*.

г) прізвища прикметникового походження на **-ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин, -ін (-їн)**: *Роменове, Щоголеве, Глібове, Гуляєве, Дмитришине, Степанишине* та ін., але вони можуть мати й варіантні форми, спільні з називним відмінком: *Романів, Щоголів, Глібов, Гуляєв, Дмитришин, Степанишин*;

г) географічні назви на **-ів (-їв), -ов, -ев (-єв), -ин, -ін (-їн)**: *Львове, Києве, Чернігове, Чугуєве, Малине*.

Зверніть увагу, що для жіночих імен по батькові характерні закінчення **о**, а для чоловічих – **у**: *Галино Іванівно; Петре Васильовичу*.

3. Іменники третьої відміни у кличному відмінку мають закінчення **-е**: *Любове, ноче, радосте, смерте, Умане, Нінеле*.

4. Деякі іменники четвертої відміни у кличному відмінку мають закінчення **-е**: *імене, племене* (характерно переважно для художнього сталою).

Звертання, що складаються з кількох назв, мають такі правила вживання:

1. У звертаннях, що складаються імені та по батькові, обидва слова мають закінчення тільки кличного відмінка: *Ганно Іванівно, Єлизавето Степанівно, Максиме Петровичу, Григорію Семеновичу*.

2. У звертаннях, що складаються з двох загальних назв, форму кличного відмінка мають обидва слова: *добродію бригадире, пане лейтенанте, добродію секретарю, пане голово, пане бригадире, пане прокуроре*.

3. У звертаннях, що складаються із загальної назви та імені, форму кличного відмінка набувають і загальна назва, і власне ім'я: *брате Петре, друже Іване, колего Степне, лікарю Ігорю, пане Віталію, побратиме Іване*.

4. У звертаннях, що складаються із загальної назви й прізвища, кличну форму має загальна назва, а прізвище виступає у формі Н. відмінка: *друже Максименку або друже Максименко, колего Євгене Шевчуку або колего Євгене Шевчук, пане Ковалю або пане Коваль, депутате Ткаченку або депутате Ткаченко, добродію Назаренку або добродію Назаренко*. Зверніть увагу, що у звертаннях до жінок, що складаються із загальної назви та

прізвища, форму кличного відмінка мають обидва іменники: *добродійко Вариводо, поетко Забашто*.

5. У звертаннях, що складаються з двох власних назв — імені та по батькові, обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *Володимире Хомичу, Петре Кузьмичу, Ярославe Андрійовичу*.

6. Іменник Господь у кличному відмінку має форму *Господи*; іменник *Христос* може мати варіантні форми кличного відмінка: *Хрїсте, Христé, рідко Христóсе*.

2. Особливості відмінювання складних іменників.

Залежно від характеру відмінювання, виділяють три групи складних слів:

1. Складні слова з невідмінюваною першою частиною. Сюди належать:

а) складні слова з першим невідмінюваним компонентом: *кафе-автомат, какао-порошок, шосе-магістраль* і под.;

б) складні слова, у яких перший компонент за значенням наближається до прикметника: *джаз-оркестр* (джазовий), *компакт-диск* (компактний), *жокей-клуб* (жокейський клуб), *слайд-фільм* (слайдовий);

в) переважна більшість складних термінів, зокрема назви одиниць вимірювання, терміни, першою частиною яких є назви літер грецького алфавіту або слова, що наближаються за значенням до прикметника, *ампер-, блок-, вектор-, дизель-, вакуум-, кварц-, нуль-, експрес-* та ін.: *ампер-година, грам-сила, бета-промені, гамма-апарат, кіловат-година, блок-система, вектор-потенціал, експрес-аналіз, дизель-генератор, нуль-індикатор, експрес-аналіз*;

г) іншомовні назви проміжних частин світу: *норд-вест, норд-ост, зюйд-вест*;

д) назви трав і квітів: *іван-чай, ромен-салат, сон-трава, чар-зілля, розрив-трава*.

2. Не відмінюється другий компонент у кількох іменників: *програма-мінімум, програма-максимум*.

3. Відмінюються дві частини:

а) у назвах закладів, предметів, різноманітних явищ: *бібліотека-музей, музей-квартира, вагон-ресторан, автомобіль-цистерна, виставка-продаж, виставка-ярмарок, матч-ревани, слалом-гігант, альбом-буклет*.

Виняток становлять: *крем-брюле, крем-сода, кран-балка, матч-турнір, марш-маневр, марш-кидок, плац-намет*;

б) у назвах осіб за посадою, професією, званням: *директор-розпорядник, інженер-економіст, інженер-конструктор, секретар-координатор, технік-механік, льотчик-космонавт*.

Традиційно не відмінюється перша частина таких назв осіб, як: *лорд-канцлер, прем'єр-міністр, шеф-кухар, шеф-механік, шеф-повар, шеф-пілот*, а також у складних назвах військових звань з компонентами *генерал, капітан*,

інженер: генерал-лейтенант, інженер-капітан, генерал-майор, інженер-полковник;

в) у назвах тварин: *кулик-сорока, пила-риба, голка-риба, але їжак-риба.*

3. Правопис складних іменників.

Складні іменники пишуться разом у таких випадках:

1. Якщо вони утворюються за допомогою сполучного голосного, що поєднує іменникову та дієслівну, іменникову та прикметникову, дві іменникові основи, незмінну основу іншомовного походження на **о**, **а**: *солевар, тепловоз, лісовоз, чорнозем, трудодень, лісостеп, людинодень, металопласт, шлакоблок, сталобетон, тоннокілометр, радіостанція, євроринок, нанодіагностика, медіахолдинг.*

2. Якщо складний іменник утворений від сполучення дієслова у формі другої особи однини наказового способу та іменника: *перекотиполе, горицвіт, зірвіголова; Перебийніс, Нечуйвітер (прізвища).*

3. Якщо іменник утворений від сполучення кількісного числівника у формі родового (для числівників дев'яносто, сто – називного) відмінка та іменникової основи та суфікса: *століття, двадцятитонка, п'ятиденка, десятирічка, сторіччя (але 16-річчя, 800-річчя).*

4. Складні іменники з першою частиною **напів-**, **полу-**: *напіваавтомат, напівлюдина, напівправа, напівфабрикат, полукіпок, полумисок.*

5. Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням «половина» з наступним іменником – загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо окремо: *пів фірми, пів години, пів літра, пів міста, пів острова, пів Європи, пів Запоріжжя, пів України.* Якщо ж **пів** з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півлітра (розм. «пляшка з горілкою або іншою випивкою ємністю 0,5 літра»), півовал, півострів.*

6. Якщо іменник утворений з трьох і більше основ: *теплоелектростанція, світловолодікування, автомотогурток, термогідродинаміка.*

7. Складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: *адмінресурс, бухоблік, виконроб, держмито, інвалюта, інвестпроект, Кабмін, Нацбанк, нардеп, ощадкнижка, Святвечір.*

8. Слова з першими регулярно вживаними іншомовними компонентами на голосний та приголосний: **абро-**, **авіа-**, **авто-**, **агро-**, **аеро-**, **аква-**, **алко-**, **арт-**, **астро-**, **аудіо-**, **біо-**, **боди-**, **боді-** (перед голосним), **веб-**, **геліо-**, **гео-**, **гідро-**, **дендро-**, **екзо-**, **еко-**, **економ-**, **етно-**, **євро-**, **зоо-**, **ізо-**, **кібер-**, **мета-**, **метео-**, **моно-**, **мото-**, **нарко-**, **нео-**, **онко-**, **палео-**, **пан-**, **пара-**, **поп-**, **прес-**, **псевдо-**, **смарт-**, **соціо-**, **теле-**, **фіто-**, **фолк-** (фольк-), **фоно-** та ін.: *авіарейс, автовідповідач, агробізнес, алкотест, артринок, біоцикл, бодіарт, вебсторінка, дендропарк, екопродукти, економклас, етногурт, євროзона, паралімпієць, попмузика, пресконференція, псевдонаука, смартгодинник,*

соціосфера, фолкгурт, фолькмузика, фонозапис; так само слова з питомими компонентами **іно-** (**іншо-**, **інако-**), **лже-**: *іновірець, інакодумець; лжепророк, лжесвідок*. Якщо такі іншомовні компоненти приєднані до власного імені, то їх пишемо з дефісом: *пан-Європа, псевдо-Фауст*.

9. Слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т. ін.) вияв чого-небудь: **архі-**, **архи-**, **бліц-**, **гіпер-**, **екстра-**, **макро-**, **максі-**, **міді-**, **мікро-**, **міні-**, **мульти-**, **нано-**, **полі-**, **преміум-**, **супер-**, **топ-**, **ультра-**, **флеш-**: *бліцопитування, гіпермаркет, екстраклас, макроекономіка, максіодяг, мідіодяг, мікрочастинка, мініблок, мультимільйонер, полімотивація, преміумклас, супермаркет, топменеджер, ультразвук, флешінтерв'ю*.

10. Слова з першим іншомовним компонентом **анти-**, **віце-**, **екс-**, **контр-**, **лейб-**, **обер-**, **штабс-**, **унтер-**: *антивірус, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпіонка, ексміністр, експрезидент, контрадмірал, контрудар, лейбмедик, оберпрокурор, штабскапітан, унтерофіцер*. З власною назвою такі компоненти пишемо з дефісом: *«Анти-Дюринг», екс-Югославія*.

Складні іменники пишуться через дефіс у таких випадках:

1. Якщо іменник утворений без сполучного голосного з двох іменників: *диван-ліжко, учитель-математик*. Сюди також належать:

- одиниці виміру: *кіловат-година, мегават-година* (але *людинодень, тоннокілометр*);

- військові звання, учені посади, ступені, державні посади: *генерал-майор, член-кореспондент, прем'єр-міністр, лікар-терапевт* (але *контрадмірал, унтерофіцер*);

- протилежні або близькі за змістом поняття: *купівля-продаж, розтяг-стиск, експорт-імпорт, батько-мати* (батьки), *хліб-сіль* (їжа);

- деякі назви рослин: *мати-й-мачуха, розрив-трава, чар-зілля, брат-і-сестра, люби-мене* (квітка);

- назви частин світу: *норд-ост, норд-вест*;

- назви казкових персонажів: *Лисичка-Сестричка, Вовчик-Братик, жар-птиця*;

- узвичаєні музичні поняття: *до-дієз, сі-бемоль, соль-дієз та ін.*;

- назви механізмів: *динамо-машина, дизель-мотор*.

2. Якщо складний іменник утворений з літери грецького алфавіту, що лексикалізувалася: *альфа-промені, альфа-розпад, альфа-частинка, бета-промені, бета-розпад, бета-частинка, дельта-проміння, дельта-функція, дельта-частинка*.

3. Якщо перше слово визначає певну прикмету чи особливість предмета, особи, явища, названих другим: *стоп-кран, блок-система, бізнес-план, бізнес-проект, допінг-контроль, жар-птиця, інтернет-послуга, компакт-диск, крекінг-процес, піар-акція, піар-кампанія, фан-клуб, фітнес-клуб*.

4. Складні іменники, утворені з двох самостійних слів за допомогою сполучного голосного **о**: *монголо-татари, угро-фіни, Австро-Угорщина*.
5. Якщо іменник записується скорочено: *р-н – район, л-ра – література, б-ка – бібліотека* тощо.
6. Якщо повторюються перші частини двох слів: *радіо - і телепередачі, аудіо - та відеопродукція, тепло - й гідроелектростанції*.
7. Ініціальна абревіатура, написана великими або малими літерами, з будь-яким словом: *ВІЛ-інфекція, ДНК-аналіз, ДНК-експертиза, ВІП-зала, НВЧ-випромінювання, е-декларування, е-декларація*. Дві ініціальні абревіатури, написані великими літерами: *ВІЛ-СНІД*.
8. Складні слова, перша частина яких – число, записане цифрами: *50-річчя, 5-денка*.
9. За традицією *карт-бланш, статус-кво* та ін.
10. Якщо при іменнику стоїть інший іменник-прикладка: *завод-велетень, країна-кредитор, місто-герой, гриб-паразит, жук-коройд, засць-біляк, льон-довгунець, льон-сирець*.

4. Протокол. Витяг з протоколу.

ПРОТОКОЛ

Протокол – це довідково-інформаційний документ із записом ходу обговорення питань і рішень, ухвалених на зборах, нарадах, конференціях, інших засіданнях колегіальних органів.

Протокол веде секретар або інша спеціально призначена особа. Протоколи загальних зборів (засідань, нарад) підписують голова й секретар, а протоколи засідань комісій – усі члени комісій.

Текст такого протоколу складається з двох частин: вступної та основної. У вступній частині вказується дата проведення зборів, зазначаються прізвища та ініціали всіх присутніх. При великій кількості присутніх на засіданні їх список складається окремо й додається, а в протоколі зазначається лише загальна кількість присутніх. У цій частині подається також порядок денний зборів з переліком питань, що розглядаються. Основний текст протоколу поділяється на розділи, які відповідають пунктам порядку денного. Кожен розділ містить такі частини:

- ❖ СЛУХАЛИ;
- ❖ ВИСТУПИЛИ;
- ❖ УХВАЛИЛИ.

Слово СЛУХАЛИ, як правило, друкується великими літерами, після нього ставиться двокрапка. У наступному рядку з абзацу вказуються ініціали й прізвище доповідача, тема доповіді. Далі викладається основний зміст доповіді або вказується, що текст додається.

Так само оформляється розділ ВИСТУПИЛИ.

У розділі УХВАЛИЛИ повністю записується прийняте рішення, яке може складатися з одного чи кількох пунктів або з констатуючої та резолютативної частин.

За обсягом протоколи можна поділити на три групи:

1. Стислі (короткі), у тексті записано лише ухвали. Стислий протокол доцільно оформляти, коли є стенограми, тексти доповідей.

2. Повні, у тексті яких, крім ухвал, стисло записують виступи доповідачів та інших учасників зборів, засідань, нарад.

3. Стенографічні, де всі виступи записуються дослівно.

Реквізити:

1. Назва виду документа.

2. Заголовок (вказується структурний підрозділ або колегіальний орган).

3. Дата проведення засідання (а не дата його остаточного оформлення).

4. Номер.

5. Гриф затвердження (якщо потрібно).

6. Текст. Складається з двох частин: вступна і основна. У вступній частині зазначають прізвища й ініціали головуючого, секретаря, присутніх, порядок денний, в основній – фіксують перебіг засідання колегіального органу.

7. Підписи голови та секретаря.

Зразок:

ПРОТОКОЛ № 5

засідання трудового колективу

Запорізького національного університету

від 20 жовтня 2009 року

Голова – Петренко В.І.

Секретар – Сидорчук П.О.

Присутні: 87 співробітників (список додається).

Порядок денний

1. Про складання звіту з виробничо-фінансової діяльності університету (Доповідь головного бухгалтера Мороза З.А.).

2. Інформація заступника начальника відділу кадрів Пороха С.Д.

I. СЛУХАЛИ:

Мороз З.А. доповів про порядок та умови складання річного звіту (доповідь додається).

ВИСТУПИЛИ:

Заболотня Л.О – вказала на необхідність відповідальніше ставити до укладання звітів.

Петренко В.І. – запропонував скорочувати звіти за рахунок складання таблиць.

Гончар А.А. – запропонував закінчити складання звіту до 27 жовтня 2009 р.

УХВАЛИЛИ:

1. Усім керівникам структурних підрозділів університету забезпечити своєчасну і якісну підготовку звіту з виробничо-фінансової діяльності університету.

2. Подати річний звіт не пізніше 27 жовтня 2009 р.

II. СЛУХАЛИ:

Порох С.Д. – поінформував про зміну початку та закінчення робочого дня у зв'язку з початком зимового періоду.

УХВАЛИЛИ:

Робочий день у Запорізькому національному університеті починати о 8.00 і закінчувати о 16.00. З 13.00 до 14.00 – обідня перерва.

Додаток: реєстраційний список на 1 сторінці в 1 примірнику.

Голова
Секретар

(підпис)
(підпис)

Валерій ПЕТРЕНКО
Павло СИДОРЧУК

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ

Витяг з протоколу – це певна частина (уривок) протоколу. Належить до довідково-інформаційних документів.

Оформляють на загальних, спеціальних бланках або на чистих аркушах паперу.

Реквізити:

1. Назва виду документа (Витяг з протоколу).
2. Заголовок протоколу (переносять з оригіналу протоколу).
3. Номер протоколу.
4. Дата протоколу.
5. Текст витягу (зі вступної частини беруть пункти «Голова», «Секретар», «Присутні», потрібний номер питання порядку денного, з основної – цитують пункти, що стосуються потрібного питання порядку денного).
6. Дата складання витягу.
7. Підпис (переносять реквізит з оригіналу, але голова й секретар не підписуються).
8. Посада, підпис, ініціали та прізвище того, хто уклав витяг.
9. Дата укладання витягу.
10. Позначка про завірення копії.

Зразок:

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ № 1

засідання кафедри української мови ЗНУ
від 29 серпня 2023 року

Голова: В.П. Шевченко

Секретар: Н.Ю.Швець

Присутні: д. філол. н, проф. В.П.Шевченко, к. філол. н., доц. О.О.Струшенківська, к. філол. н., доц. Н.А.Мозгова, к. філол. н., доц. В.І.Петренко, викладач В.М.Пелих, к. філол. н., доц. О.І.Савчук, лаборант Н.Ю.Щвець.

1. СЛУХАЛИ:

Про рекомендацію до друку навчального посібника «Українська мова. Практикум», підготовленого О.І.Савчук.

УХВАЛИЛИ:

Рекомендувати до друку навчальний посібник «Українська мова. Практикум», підготовлений О.І.Савчук.

Оригінал підписали:

Голова

(підпис)

Валентина ШЕВЧЕНКО

Секретар

(підпис)

Ніна ШВЕЦЬ

Згідно з оригіналом:

Секретар-референт

(підпис)

Зінаїда КОРУНЬ
